

IRYNA KOZAK*

KWALIFIKACJA KONFLIKTU WE WSCHODNIEJ UKRAINIE W ŚWIETLE PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

Wstęp

Działania zbrojne prowadzone we wschodniej Ukrainie od połowy maja 2014 r., mimo swojej dramatyczności, mają szansę zwiększenia świadomości społeczności międzynarodowej w odniesieniu do skuteczności przyjętych oraz stosowanych od lat rozwiązań prawnomiędzynarodowych mających na celu zagwarantowanie pokoju i bezpieczeństwa regionalnego. Rolę, jaką odgrywa konflikt zbrojny między wojskiem i batalionami gwardii narodowej Ukrainy a separatystami zaopatrywanymi w uzbrojenie ciężkie oraz żołnierzy przez państwo trzecie, należy rozpatrywać w kilku płaszczyznach: zagrożeń dla pokoju i bezpieczeństwa w regionie; możliwości rozszerzenia się obszaru objętego działaniami zbrojnymi (w kontekście okupowanego przez Federację Rosyjską Półwyspu Krymskiego¹); skuteczności działań podejmowanych przez Radę Bez-

---

* Mgr, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; e-mail: irenakozak@gmail.com

¹ W dniu 16 marca 2014 r. w Autonomicznej Republice Krymu odbyło się wbrew Konstytucji Ukrainy (tekst Konstytucji Ukrainy: *Конституція України* від 28.06.1996, „Відомості Верховної Ради України” 1996, № 30, ст. 141) oraz bez zgody rządu w Kijowie referendum o niepodległości półwyspu (niepodległość Krymu uznały: Federacja Rosyjska, Abchazja, Osetia Południowa i Górski Karabach). Dwa dni później w Moskwie podpisano Traktat o przyłączeniu półwyspu do Federacji Rosyjskiej. W dniu 27 marca 2014 r. Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło rezolucję, w której uznano referendum za niezgodne z prawem (United Nations General Assembly Resolution adopted during sixty-eight session on 27 March 2014, U.N. Doc. A/RES/68/262. Teksty wszystkich rezolucji Zgromadzenia

pieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych²; a także nowych metod nacisku stosowanych wobec państwa dopuszczającego się rażących naruszeń prawa międzynarodowego. Stąd też omawiając status tego konfliktu należy zwrócić uwagę na powyższe kwestie, które umożliwią dokonanie analizy jego ważniejszych aspektów prawnomiędzynarodowych.

Problematyka konfliktu – *de facto* działań zbrojnych toczących się pomiędzy siłami zbrojnymi jednego państwa a ugrupowaniami separatystycznymi wspieranymi przez Federację Rosyjską – wymaga omówienia w kontekście prawnomiędzynarodowym głównie ze względu na trudność w zdefiniowaniu samego konfliktu. Przedstawiciele Federacji Rosyjskiej jednoznacznie i zgodnie zaprzeczają jakoby państwo to jakkolwiek wspomagało ugrupowania separatystyczne prowadzące działania zbrojne w regionie Donbasu³. Fakt ten znacząco utrudnia zdefiniowanie konfliktu, jednakże patrząc z perspektywy upływających miesięcy odnosi się wrażenie, że zdefiniowanie konfliktu we wschodniej Ukrainie najbardziej utrudnia brak tzw. woli politycznej, przejawiającej się w konkretnych działaniach innych państw.

Ogólnego ONZ dostępne na stronie: <http://www.un.org/documents/resga.htm> [dostęp: 20.02.2015 r.]. W związku z faktem, że referendum jest niezgodne z prawem, Federacja Rosyjska dokonała aneksji terytorium wchodzącego w skład innego suwerennego państwa, okupując to terytorium do dnia dzisiejszego. Szerzej na temat roszczeń Federacji Rosyjskiej wobec Półwyspu Krymskiego zob. A. Szeptycki, *Półwysep Krymski w stosunkach między Federacją Rosyjską i Ukrainą*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 47 (2013), nr 1.

² Art. 39 Karty Narodów Zjednoczonych, sporządzonej w San Francisco dnia 26 czerwca 1945 r., Dz. U. z 1947 r. Nr 23, poz. 90 z późn. zm.: Dz. U. z 1966 r. Nr 7, poz. 41 zał.; Dz. U. z 1968 r. Nr 30, poz. 197; Dz. U. z 1974 r. Nr 3, poz. 20 [dalej: Karta NZ] oraz A. Przyborowska-Klimczak (oprac.), *Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów*, Lublin 2006, s. 9-43. Zgodnie z art. 39 Karty NZ Rada Bezpieczeństwa powinna stwierdzić istnienie okoliczności zagrażającej pokojowi, zakłócenia pokoju albo aktu agresji, i udzielić zaleceń lub postanowić, jakie środki należy przedsięwziąć zgodnie z art. 41 i 42, żeby utrzymać albo przywrócić międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo.

³ Automatycznie pojawia się zatem pytanie, skąd u tzw. sfrustrowanych nauczycieli, pracowników fabryk czy górników, którzy ze względu na fakt domniemanej dyskryminacji z powodu posługiwania się językiem rosyjskim zdecydowali się sprzeciwić rządowi w Kijowie (m.in. na to powołują się przedstawiciele Federacji Rosyjskiej w swoich oświadczeniach) pojawiły się między innymi wyrzutnie Buk, Grad i czołgi, a także umiejętność prowadzenia skoordynowanych operacji wojskowych i obliczania wysokości, na jakiej latają ukraińskie samoloty wojskowe, która to chęć zestrzelenia ukraińskiego samolotu wojskowego doprowadziła do zestrzelenia w rzeczywistości w lipcu 2014 r. samolotu pasażerskiego Malezyjskich Linii Lotniczych, <http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2014/07/20/the-evidence-that-may-prove-pro-russian-separatists-shot-down-mh17/> [dostęp: 23.02.2015 r.].

Reakcja społeczności międzynarodowej, mimo jednoznacznego potępienia wsparcia przez Federację Rosyjską ugrupowań separatystycznych, nie przyniosła oczekiwanych skutków, a co więcej, nie powstrzymała dalszej eskalacji działań zbrojnych w regionie. Brak podjęcia skutecznych działań przez społeczność międzynarodową sprawia, że powstaje pytanie co do gotowości oraz woli politycznej wobec wyzwania, jakie stanowi konflikt we wschodniej Ukrainie dla bezpieczeństwa w Europie Środkowo-Wschodniej. Celem niniejszego artykułu jest analiza głównych aspektów konfliktu oraz omówienie jego statusu z perspektywy prawa międzynarodowego. Przeprowadzona analiza ma na celu przybliżenie głównych aspektów konfliktu, znacząco utrudniających jego kwalifikację prawną.

Konflikt we wschodniej Ukrainie to jednak nie tylko działania zbrojne prowadzone w tym regionie, ale również liczba około 1 042 000 obywateli Ukrainy wewnątrznie przemieszczonych, którzy musieli opuścić Półwysp Krymski lub region Donbasu i wyjechać do innych miast na terytorium Ukrainy⁴. Wiele z tych osób ubiega się o ochronę międzynarodową poza granicami Ukrainy. Dla przykładu, w roku 2014 wnioski o nadanie statusu uchodźcy na terytorium RP złożyło 2 318 obywateli Ukrainy, natomiast w 2015 r. (do dnia 22 lutego) wnioski taki złożyło 434 obywatele Ukrainy⁵. Konflikt we wschodniej Ukrainie to również destabilizacja polityczna, ekonomiczna i gospodarcza państwa, które jeszcze niedawno przeżywało rewolucję godności, utożsamianą z Majdanem Niepodległości znajdującym się w centrum Kijowa.

1. Strony konfliktu

Zdefiniowanie stron biorących czynny udział w działaniach zbrojnych we wschodniej Ukrainie jest kluczowym aspektem dalszego omówienia

---

⁴ Według stanu na dzień 16 lutego 2015 r. liczba wynosiła 1 042 100 osób, w tym około 20 000 obywateli Ukrainy pochodzących z Półwyspu Krymskiego, <http://unhcr.org/ua/en/who-we-help/internally-displaced-people> [dostęp: 23.02.2015 r.].

⁵ Należy podkreślić, że żaden z 2 752 wniosków o nadanie statusu uchodźcy złożonych od początku 2014 r. nie zakończył się wydaniem decyzji o nadaniu statusu uchodźcy. Za to sześć z 2 752 wniosków o nadanie statusu uchodźcy zakończyło się wydaniem decyzji o udzieleniu ochrony uzupełniającej, a 12 wydaniem decyzji o udzieleniu zgody na pobyt tolerowany. Dane pochodzą z Raportu na temat obywateli Ukrainy (według stanu na dzień 22 lutego 2015 r.) publikowanego przez Urząd do Spraw Cudzoziemców, <http://udsc.gov.pl/statystyki/raporty-specjalne/biezaca-sytuacja-dotyczaca-ukrainy/> [dostęp: 23.02.2015 r.].

samego konfliktu. Bezsporny wydaje się fakt, że jedną ze stron konfliktu jest armia oraz bataliony Gwardii Narodowej Ukrainy. Drugą stroną konfliktu należy jednak rozpatrywać w dwóch płaszczyznach – formalnej i faktycznej. Z formalnego punktu widzenia tzw. ugrupowania separatystyczne, powołujące się na dyskryminację ze strony nowego rządu w Kijowie z powodu posługiwania się językiem rosyjskim oraz demonstrujące sprzeciw wobec polityki tego rządu⁶, można uznać za „zorganizowane grupy uzbrojone”, odpowiadające postanowieniom II Protokołu dodatkowego do konwencji genewskich⁷. Zgodnie z art. 1 ugrupowania te muszą pozostawać pod odpowiedzialnym dowództwem i sprawować taką kontrolę nad częścią terytorium, która umożliwi im przeprowadzanie ciągłych i spójnych operacji wojskowych. Należy podkreślić, że dowództwo i możliwość sprawowania przez te ugrupowania odpowiedniej kontroli ma na celu uniknięcie sytuacji, w której za stronę konfliktu uznaje się pojedyncze jednostki (osoby fizyczne), niepodlegające żadnemu dowództwu⁸. W odniesieniu do kryterium podlegania odpowiedzialnemu dowództwu należy rozważyć kwestię stopnia zorganizowania ugrupowań, która sprowadza się do możliwości planowania i przeprowadzania ciągłych operacji i działań zbrojnych oraz egzekwowania dyscypliny względem tejeż faktycznej władzy⁹. W rezultacie, jeżeli uwzględnić jedynie oświadczenia samych przywódców ugrupowań separatystycznych, którzy twierdzą, że reprezentują dyskryminowaną przez rząd w Kijowie rosyjskojęzyczną ludność zamieszkującą wschodnią część Ukrainy, to bezspornie można byłoby uznać je za zorganizowane ugrupowania zbrojne w świetle posta-

---

⁶ Jeżeli jednak jedynym celem ugrupowań separatystycznych jest powstrzymanie dyskryminacji ze strony rządu w Kijowie, która to dyskryminacja nie miała miejsca (o czym świadczy fakt, że ludność zamieszkująca obwód Ługański i Doniecki swobodnie porozumiewała się w języku rosyjskim), to dłaczego ugrupowania te prowadzą zaplanowane operacje zbrojne i biorą żołnierzy armii ukraińskiej jako jeńców?

⁷ Art. 1 II Protokołu dodatkowego do konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r. dotyczącego ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych, sporządzonego w Genewie dnia 8 czerwca 1977 r., Dz. U. z 1992 r. Nr 41, poz. 175 zał.

⁸ Y. Sandoz, C. Swinarski, B. Zimmermann, *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 of the Geneva Conventions of 12 August 1949*, International Committee of the Red Cross, Geneva 1987, s. 1351.

⁹ Tamże, s. 1352. Kwestię stopnia zorganizowania stron konfliktu zbrojnego zdefiniował w swoim orzecznictwie m.in. Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii. Zob. wyrok w sprawie *Prokurator przeciwko Tadićowi* (ICTY, Case No. IT-94-1-T, 1997, par. 561-568), w sprawie *Prokurator przeciwko Muciciowi i in.* (ICTY, Case No. IT-96-21-T, 1998, par. 184).

nowień II Protokołu dodatkowego, jako że spełniają kryterium odpowiedniego stopnia zorganizowania, podlegania dowództwu oraz możliwości przeprowadzania spójnych operacji wojskowych.

Zastanawiająca jest jednak kwestia sposobu zdefiniowania zorganizowanych ugrupowań zbrojnych, a zatem konfliktu, którego są stroną, w przypadku gdy stopień zorganizowania, odpowiedzialne dowództwo i możliwość sprawowania faktycznej kontroli nad określonym obszarem przez takie ugrupowania jest w pełni uzależnione od wsparcia logistycznego, zaopatrzenia w uzbrojenie ciężkie oraz finansowania państwa trzeciego. Federacja Rosyjska wspiera ugrupowania separatystyczne zapewniając stały dostęp do ciężkiego uzbrojenia, w tym czołgów, zaawansowanych systemów przeciwlotniczych i artylerii, a także najemników i regularnych jednostek rosyjskich sił zbrojnych¹⁰. Należałoby zatem rozważyć kwestię zdefiniowania zorganizowanych ugrupowań będących stroną konfliktu, które swoją zdolność militarną zawdzięczają państwu trzeciemu, niebędącemu oficjalnie stroną konfliktu zbrojnego.

W celu szerszego spojrzenia na kwestię stron konfliktu zbrojnego na Donbasie należy przywołać również takie pojęcia jak „bojówki” będące ugrupowaniem zbrojnym, utworzonym *ad hoc*, w celu wsparcia regularnych sił zbrojnych biorących czynny udział w konflikcie¹¹, bądź pojęcie „rebeliantów”¹². Nie wydaje się jednak, aby ugrupowania, w szeregach których walczą m.in. regularni najemnicy i żołnierze sił zbrojnych państwa trzeciego, można było uznać za bojówki lub rebeliantów. Międzynarodowe prawo humanitarne wyróżnia również pojęcie ruchu narodowo-wyzwoleńczego, jednak taki ruch co do zasady walczy przeciwko władzy kolonialnej, obcej okupacji lub reżimowi rasistowskiemu¹³. W przypadku ugrupowań separatystycznych walczących w regionie Donbasu żadna z powyższych przesłanek nie jest spełniona. Wspomnieć można jeszcze o pojęciu „strony wojującej”, której głównym aspektem jest fakt uznania przez inne pań-

¹⁰ European Parliament resolution on the situation in Ukraine, adopted on 15 January 2015, P8_TA-PROV(2015)0011 [dalej: European Parliament resolution on the situation in Ukraine].

¹¹ G. Musila, *Armed non-state entities in international law: status and challenges of accountability*, [w:] W. Okumu, A. Ikelegbe (red.), *Militias, rebels and Islamist militants*, Pretoria 2010, s. 93.

¹² W prawie międzynarodowym pojawia się również pojęcie „ponadnarodowego ugrupowania zbrojnego”, jednakże działalność takiego ugrupowania obejmuje bądź wywiera skutki na terytorium kilku państw. Zob. M. Sassoli, *Transnational armed groups and international humanitarian law*, Cambridge 2006, s. 14-20.

¹³ G. Musila, *Armed non-state entities...*, s. 94-95.

stwa¹⁴. Uważa się również, że uznanie strony konfliktu zbrojnego za „stronę wojującą” w istocie oznacza uznanie istnienia samego konfliktu¹⁵. W przypadku konfliktu we wschodniej Ukrainie żadne z państw niezaangażowanych w działania zbrojne nie uznało separatystów jako strony wojującej.

Mając na względzie kontekst prawno-międzynarodowy zrozumiałym staje się fakt, że o ile z formalnego punktu widzenia kwalifikacja prawna ugrupowań separatystycznych prowadzących regularne działania zbrojne w regionie Donbasu nie sprawia większych trudności, o tyle jeśli spojrzeć na te ugrupowania z perspektywy faktycznie otrzymywanego wsparcia zbrojnego i logistycznego oraz finansowania przez Federację Rosyjską, ich kwalifikacja prawna jako strony konfliktu nie jest jednoznaczna. Wsparcie to powoduje, że wbrew wszelkim oświadczeniom ze strony Ministerstwa Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej, państwo to sprawuje faktyczną kontrolę nad tymi ugrupowaniami, próbując za ich pośrednictwem wpłynąć na sytuację w regionie w celu zabezpieczenia swoich interesów gospodarczych i ambicji politycznych¹⁶.

2. Konflikt we wschodniej Ukrainie jako konflikt międzynarodowy

„Federacja Rosyjska prowadzi przeciwko Ukrainie niewypowiedzianą wojnę hybrydową” – między innymi takie stwierdzenie zostało zawarte w rezolucji Parlamentu Europejskiego uchwalonej 15 stycznia 2015 r.¹⁷ Mimo że konflikt zbrojny we wschodniej Ukrainie trwa już ponad rok¹⁸,

¹⁴ H. Lauterpacht, *Recognition in international law*, Oxford 1947, s. 176.

¹⁵ T. Jasudowicz, *Prawa człowieka w niemiędzynarodowym konflikcie zbrojnym*, [w:] T. Jasudowicz (red.), *Międzynarodowe prawo humanitarne we współczesnym świecie – osiągnięcia i wyzwania. Materiały Toruńskiej Konferencji Naukowej*, Toruń 2007, s. 103-104.

¹⁶ Podobnie Federacja Rosyjska próbowała „zabezpieczyć” swoje interesy w związku z konfliktem wewnętrznym w Syryjskiej Republice Arabskiej, jednakże to we wschodniej Ukrainie jej rządzący zdecydowali się na bezpośrednie zaangażowanie poprzez wspieranie separatystów ciężkim uzbrojeniem oraz najemnikami i żołnierzami rosyjskimi. Szerzej na ten temat pisze A. Bagdonas, *Russia's interests in the Syrian conflict: power, prestige and profit*, „European Journal of Economic and Political Studies” 2012, vol. 5.

¹⁷ European Parliament resolution on the situation in Ukraine.

¹⁸ Licząc od końca maja 2014 r., pamiętając jednocześnie, że Federacja Rosyjska wysłała na Półwysep Krymski pierwszych „zielonych ludzików” wraz z uzbrojeniem jeszcze pod koniec lutego 2014 r.

to wciąż brakuje jednoznacznego stanowiska społeczności międzynarodowej dotyczącego jego charakteru¹⁹. Fakt ten bezsprzecznie podkreśla problematyczność w jego zdefiniowaniu, która jednak nie może stanowić usprawiedliwienia dla braku odpowiedniej reakcji. Niemniej jednak, aby zrozumieć z czym w rzeczywistości wiąże się pojęcie wojny hybrydowej oraz dlaczego między innymi takim terminem określa się sytuację w regionie Donbasu i poprzedzającą ją aneksję Półwyspu Krymskiego²⁰, należy omówić zjawisko oraz kwalifikację prawną konfliktu zbrojnego w prawie międzynarodowym.

Do kwestii konfliktu zbrojnego odniosła się między innymi Izba Orzekająca w sprawie *Tadica*, uznając, że konflikt zbrojny powstaje w momencie, gdy strony odwołują się do użycia sił zbrojnych lub podobnych działań²¹. To kryterium w przypadku konfliktu we wschodniej Ukrainie jest spełnione, jako że obie strony prowadzą działania zbrojne, z użyciem odpowiedniego uzbrojenia²². Zgodnie z II Protokołem dodatkowym do konwencji genewskich konflikt niemiędzynarodowy „toczy się na terytorium jednej z Umawiających się Stron między jej siłami zbrojnymi a rozłamowymi siłami zbrojnymi lub innymi zorganizowanymi uzbrojonymi grupami, pozostającymi pod odpowiedzialnym dowództwem i sprawującymi taką kontrolę nad częścią jej terytorium, że mogą przeprowadzać ciągłe i spójne operacje wojskowe”²³. Tym samym wewnętrzny konflikt zbrojny ma miejsce wtedy, gdy przynajmniej jedna ze stron ma charakter nierządowy²⁴. Z kolei w celu odróżnienia wewnętrznego konfliktu zbrojnego przykładowo od zamieszek wewnętrznych należy rozwa-

¹⁹ Przykładowo konflikt w Syrii dość szybko został uznany za konflikt wewnętrzny, nieposiadający zatem charakteru międzynarodowego. Zob. L. Blank, G. Corn, *Losing the forest for the trees: Syria, Law, and the pragmatics of conflict recognition*, „Vanderbilt Journal of Transnational Law” 2013, vol. 46, s. 729-730.

²⁰ Szerzej na temat analizy prawnej przyłączenia terytorium Krymu i miasta Sewastopola do Federacji Rosyjskiej oraz jego obecnego statusu prawnego w Opinii z dnia 22 czerwca 2014 r. Doradczego Komitetu Prawnego przy Ministrze Spraw Zagranicznych RP w sprawie przyłączenia Półwyspu Krymskiego do Federacji Rosyjskiej w świetle prawa międzynarodowego, <https://www.msz.gov.pl/resource/382f0629-a114-442a-9cf4-6456ca7b80c1:JCR> [dostęp: 15.12.2014 r.].

²¹ *Prokurator przeciwko Tadiciowi*, ICTY, Case No. IT-94-1-T, 1997, par. 70.

²² Należy jednak mieć na uwadze źródło, z którego pochodzi ciężkie uzbrojenie wykorzystywane przez separatystów.

²³ Art. 1 Protokołu dodatkowego do konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych.

²⁴ S. Vite, *Typology of armed conflicts in international humanitarian law: legal concepts and actual situations*, „International Review of the Red Cross” 2009, nr 873, s. 75.

żyć takie kryteria, jak intensywność walk oraz stopień zorganizowania stron²⁵. W przypadku konfliktu na Donbasie strony prowadzą regularne działania zbrojne, przy czym ze strony armii ukraińskiej, mimo prawa do samoobrony, są to w większości działania defensywne²⁶ w związku z ofensywą i ostrzałem ze strony separatystów²⁷. Biorąc pod uwagę fakt, że w rozumieniu Karty NZ dokonanie ataku zbrojnego na inne państwo jest warunkiem *sine qua non* zastosowania prawa do samoobrony, strategia rządu i sił zbrojnych Ukrainy wydaje się wciąż uwzględniać pokojowe rozwiązanie tego konfliktu²⁸. Patrząc zatem przez pryzmat postanowień przywołanego II Protokołu dodatkowego konflikt na Donbasie wydaje się spełniać przesłanki wewnętrznego konfliktu zbrojnego, gdyby nie okoliczność czynnego udziału regularnych żołnierzy oraz uzbrojenia państwa trzeciego – Federacji Rosyjskiej. Należy jednak zastanowić się nad kwestią, czy w świetle prawa międzynarodowego można uznać państwo za stronę konfliktu w sytuacji, gdy jego oficjalne stanowisko temu zdecydowanie zaprzecza. Nawet jeżeli na podstawie rozdziału VII Karty NZ Rada Bezpieczeństwa jest władna uznać Federację Rosyjską za stronę konfliktu i zastosować określone środki tymczasowe, to scenariusz ten wydaje się mało prawdopodobny dopóki Federacja Rosyjska, jako stały członek Rady Bezpieczeństwa ONZ, będzie stale korzystać z przysługującego jej prawa weta i skutecznie blokować wszelkie rezolucje RB.

Kolejnym rodzajem konfliktu zbrojnego jest konflikt o charakterze międzynarodowym, który powstaje pomiędzy dwoma lub więcej pań-

---

²⁵ *Prokurator przeciwko Tadicowi*, ICTY, Case No. IT-94-1-T, 1997, par. 561-568; *Prokurator przeciwko Muciciowi i in.*, ICTY, Case No. IT-96-21-T, 1998, par. 184.

²⁶ Zgodnie z art. 51 Karty NZ Ukraina ma prawo do użycia siły w celu obrony swojej integralności terytorialnej, co stanowi wyjątek od zakazu użycia siły w przypadku „napaści zbrojnej”. Szerzej na temat użycia siły w celu samoobrony pisze J. Mrazek, *The right to use of force in self-defence*, „Czech Yearbook of International Law” 2011, vol. 2, s. 34-36.

²⁷ Jeden z ostatnich ostrzałów został dokonany w dniu 24 stycznia 2015 r. na miasto Mariupol – ukraiński port na Morzu Azowskim. W raporcie sporządzonym przez członków misji specjalnej OBWE stwierdzono między innymi, że „analiza kraterów i wstępne obliczenia potwierdziły fakt, iż pociski Grad i Uragan zostały wystrzelone z terytorium będącego pod kontrolą tzw. Donieckiej Republiki Ludowej”, która obok Ługańskiej Republiki Ludowej jest jedną z dwóch nieuznanych republik utworzonych przez separatystów. Tekst Raportu dotyczącego ostrzału Mariupolu sporządzonego przez członków Specjalnej Misji Monitoringowej OBWE dostępny na stronie: <http://www.osce.org/ukraine-smm/136061> [dostęp: 22.02.2015 r.].

²⁸ P. Zajadło-Węglarz, *Samoobrona*, [w:] A. Przyborowska-Klimczak, D. Pyć (red.), *Leksykon prawa międzynarodowego publicznego – 100 podstawowych pojęć*, Warszawa 2012, s. 421-422.

stwami²⁹. Interesujący z punktu widzenia motywu obu stron konfliktu międzynarodowego wydaje się być fakt, że jest to sytuacja, w której uczestnicy stosunków międzynarodowych dążą do osiągnięcia wzajemnie wykluczających się celów³⁰. Przy czym w konflikcie zbrojnym o charakterze międzynarodowym istotny jest umotywowany zamiarem wyrządzenia szkody atak jednego państwa na inne państwo³¹. Mimo istnienia przekonujących dowodów na bezpośrednie zaangażowanie Federacji Rosyjskiej w konflikt zbrojny na Donbasie niemożliwe jest jednoznaczne stwierdzenie, że jest to konflikt o charakterze międzynarodowym, jako że zarówno Minister Spraw Zagranicznych, jak i Ambasador Federacji Rosyjskiej przy ONZ zgodnie twierdzą, iż na Ukrainie nie walczą rosyjscy żołnierze, a sama Federacja nie dostarcza uzbrojenia separatystom. Istnieje jednak stanowisko, że uznanie konkretnego konfliktu za posiadający charakter międzynarodowy nie wymaga aktu „wypowiedzenia wojny” bądź „uznania określonego stanu faktycznego”³². Należy jednak zwrócić uwagę na interesujący aspekt oświadczeń Federacji Rosyjskiej. Mimo braku oficjalnego potwierdzenia ze strony przedstawicieli Federacji Rosyjskiej bezpośredniego zaangażowania w konflikt zbrojny na Ukrainie, Prezydent Federacji bądź Minister Spraw Zagranicznych uczestniczą we wszystkich rozmowach mających na celu wypracowanie porozumienia, które przyczyniłoby się do deeskalacji konfliktu we wschodniej Ukrainie, dając do zrozumienia w niektórych oświadczeniach, że mogą wpłynąć na ugrupowania separatystyczne. Niemniej jednak, nawet taki stan rzeczy nie prowadzi bezpośrednio do uznania, że oficjalnie stronami konfliktu zbrojnego na Donbasie jest Ukraina i Federacja Rosyjska. Niezbędne dla zrozumienia istoty konfliktu we wschodniej Ukrainie jest postawienie pytania – w jakim stopniu i czy w ogóle możliwe byłoby dalsze przeprowadzanie przez separatystów operacji ofensywnych, tym samym dalszy rozwój konfliktu, bez wsparcia zbrojnego, logistycznego oraz osobowego ze strony Federacji Rosyjskiej?

²⁹ Art. 2 Konwencji Genewskiej o polepszaniu losu rannych i chorych w armiach czynnych, sporządzonej w Genewie dnia 12 sierpnia 1949 r., Dz. U. z 1956 r. Nr 38, poz. 171 zał.

³⁰ A. Cianciara, *Konflikt międzynarodowy – ujęcie teoretyczne*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2010, t. 42, nr 3-4, s. 98.

³¹ S. Vite, *Typology of armed conflicts...*, s. 72-73.

³² J. Mrazek, *Armed conflicts and the use of force*, „Czech Yearbook of International Law” 2010, vol. 1, s. 92.

Poza wymienionymi rodzajami konfliktu zbrojnego w prawie międzynarodowym można jeszcze wyróżnić pojęcie umiędzynarodowionego konfliktu zbrojnego. Jest to sytuacja trwania konfliktu pomiędzy dwiema frakcjami lub ugrupowaniami wewnętrznymi, które są wspierane przez inne państwa³³ bądź też sytuacja, gdy dochodzi do interwencji zbrojnej państwa trzeciego w wewnętrzny konflikt zbrojny³⁴. W ramach interwencji można wyróżnić sytuację interwencji państwa trzeciego celem wsparcia jednej ze stron oraz interwencji sił wielonarodowych w celu przeprowadzenia operacji pokojowej³⁵. Przykładem konfliktu umiędzynarodowionego jest chociażby interwencja NATO w 1999 r. w konflikt zbrojny między Federalną Republiką Jugosławii a Armią Wyzwolenia Kosowa³⁶. W kontekście umiędzynarodowionego konfliktu zbrojnego należy stwierdzić, że konflikt zbrojny we wschodniej Ukrainie nie posiada takiego charakteru, ponieważ co najmniej jedna ze stron ma charakter rządowy, a żadna „oficjalna” interwencja zbrojna nie miała miejsca. Zastanawiająca jest jednak kwestia, czy można uznać wsparcie Federacji Rosyjskiej za interwencję zbrojną. Uwzględniając jednak kryterium czasowe – tym samym fakt, że wspieranie separatystów przez Federację Rosyjską *de facto* umożliwiło tym ugrupowaniom rozpoczęcie działań zbrojnych, a zatem takiego czynu państwa trzeciego nie można uznać za interwencję w trwający już konflikt celem wsparcia jednej ze stron. Bezspornie pojęcie konfliktu umiędzynarodowionego w dużym stopniu oddaje istotę działań zbrojnych we wschodniej Ukrainie, niemniej jednak istnieją okoliczności, które uzasadniają omówienie innych rodzajów konfliktów zbrojnych.

Rozwój technologiczny, który bezspornie przyczynił się do rozwoju stosunków międzynarodowych, znacząco odmienił niektóre z dobrze zdefiniowanych w prawie międzynarodowym pojęć. Dla przykładu już w latach 70. zauważono, że modelem współczesnej wojny zdaje się być przede wszystkim „lokalny” konflikt zbrojny, w większości przypadków posiadający jednocześnie cechy konfliktu wewnętrznego, jak i międzynarodowego³⁷. Mając na względzie powyższe należy przeanalizować kon-

³³ D. Schindler, *International humanitarian law and internationalized internal armed conflicts*, „International Review of the Red Cross” 1982, nr 230, s. 255.

³⁴ H. Gasser, *Internationalized non-international armed conflicts: case studies of Afghanistan, Kampuchea and Lebanon*, „The American University Law Review” 1983, vol. 33, s. 145-146.

³⁵ S. Vite, *Typology of armed conflicts...*, s. 85.

³⁶ S. Egorov, *The Kosovo crisis and the law of armed conflicts*, „International Review of the Red Cross” 2000, nr 837, s. 183.

³⁷ R. Bierzanek, *Prawa człowieka w konfliktach zbrojnych*, Warszawa 1972, s. 19.

flikt zbrojny we wschodniej Ukrainie w kontekście poniekąd nowego pojęcia – „wojny hybrydowej”, które bezsprzecznie nie należy do zakresu prawa międzynarodowego. Termin ten jest związany ze stosunkami międzynarodowymi, jednakże w kontekście omawianych zdarzeń nie sposób nie przeanalizować konfliktu na Donbasie z perspektywy elementów wojny hybrydowej. Jednym z ważniejszych aspektów konfliktu zbrojnego we wschodniej Ukrainie wiążącym się ze zjawiskiem wojny hybrydowej jest okoliczność, że państwo zaopatrujące jedną ze stron konfliktu poprzez oświadczenia swoich przedstawicieli całkowicie zaprzecza jakimkolwiek przejawom wsparcia separatystów. Fakt ten jest bezpośrednio związany z jednym z elementów wojny hybrydowej – wojną informacyjną, mającą głównie na celu zaprzeczanie istniejącej rzeczywistości oraz przedstawianie wyłącznie odpowiednio przygotowanych informacji. Wojna informacyjna, czyli „właściwe” zarządzanie informacją, która trafia do szerszego odbiorcy, jest elementem ogólnej wojny psychologicznej, do której ostatnimi czasy strony konfliktów zbrojnych dość często się odwołują³⁸. Wojna informacyjna w przypadku działań zbrojnych na Donbasie jest bezpośrednio związana z propagandą prowadzoną przez media rosyjskie, której głównym celem jest zatajenie przed odbiorcami na terytorium Federacji Rosyjskiej jakiegokolwiek zaangażowania ich państwa w działania zbrojne we wschodniej Ukrainie. Najistotniejszym przejawem wszelkich prób zatajenia prawdy przez obywatelami Federacji jest fakt, że większości rodzin żołnierzy rosyjskich wysyłanych na Ukrainę wyjaśnia się, że są oni wysyłani na poligon znajdujący się w innym regionie Federacji³⁹. Wojna informacyjna nie jest jednak jedynym aspektem wojny hybrydowej, którą najprościej można określić jako wojnę, w której strony faktycznie biorące udział odchodzą od konwencjonalnych i zwyczajowo stosowanych metod prowadzenia wojny⁴⁰.

W dużym stopniu sytuację we wschodniej Ukrainie odzwierciedla brzmienie wcześniej już przywołanej rezolucji Parlamentu Europejskiego, w której powołując się na prowadzenie przez Federację Rosyjską prze-

³⁸ Szerzej na temat wojny psychologicznej pisze m.in. C. Lord, *The psychological dimensions in national strategy*, [w:] F. Barnett, C. Lord (red.), *Political warfare and psychological operations – rethinking in US approach*, New York 1989, s. 16-23.

³⁹ Szerzej na ten temat w informacji dostępnej na stronie: <http://www.theguardian.com/world/2015/jan/19/russia-official-silence-for-families-troops-killed-in-ukraine> [dostęp: 23.02.2015 r.].

⁴⁰ A. Magen, *Hybrid war and the „Gulliverization” of Israel*, „Israel Journal of Foreign Affairs” 2011, vol. 5, s. 62-65.

ciwko Ukrainie wojny hybrydowej, uwzględnia się następujące jej aspekty: wojnę informacyjną; stosowanie przez Federację Rosyjską elementów cyber-wojny; wykorzystywanie przez Federację Rosyjską regularnych i nieregularnych sił zbrojnych; wykorzystywanie propagandy; stosowanie nacisków ekonomicznych i szantażu energetycznego; destabilizacja polityczna i dyplomatyczna⁴¹. Tekst rezolucji Parlamentu Europejskiego odzwierciedla jedno z nielicznych stanowisk społeczności międzynarodowej, które najdosadniej oddaje istotę konfliktu. Bezspornie najistotniejszym ze wszystkich aspektów wojny hybrydowej prowadzonej przez Federację Rosyjską przeciwko Ukrainie jest kwestia wykorzystywania przez nią żołnierzy należących do jej sił zbrojnych, przy czym umundurowanie tych żołnierzy pozbawione jest jakichkolwiek znaków bądź symboli umożliwiających ich identyfikację. Z perspektywy prawa międzynarodowego, w szczególności odpowiedzialności międzynarodowej państw, okoliczność ta ma duże znaczenie dowodowe, jako że wykazując, iż żołnierze ci przynależą do sił zbrojnych FR oraz działają zgodnie z rozkazami odpowiednich dowódców sił zbrojnych FR, to państwu temu można przypisać odpowiedzialność za użycie siły przeciwko integralności terytorialnej i niepodległości politycznej Ukrainy, co stanowi rażące naruszenie podstawowych zasad prawa międzynarodowego⁴². Z kolei w zależności od tego, jak społeczność międzynarodowa zdefiniuje konflikt we wschodniej Ukrainie, który obecnie nie jest jednoznacznie określony, możliwe będzie pociągnięcie do odpowiedzialności jednostkę (poszczególne osoby) odpowiedzialną za naruszenie przykładowo międzynarodowego prawa humanitarnego, jeżeli działania zbrojne w regionie Donbasu zostaną uznane za konflikt zbrojny o charakterze międzynarodowym⁴³.

Wydawać by się mogło, że uwzględnione zostały wszystkie aspekty wojny hybrydowej, jednak należy jeszcze wspomnieć chociażby o bieżącym zawieraniu sojuszy, zarówno tych oficjalnych, jak i tych mniej oficjalnych⁴⁴. Obecnie sojusze te najczęściej sprowadzają się do zawierania umów gospodarczo-handlowych, mających na celu zacieśnienie przyszłej

⁴¹ European Parliament resolution on the situation in Ukraine.

⁴² Na temat odpowiedzialności za naruszenia prawa międzynarodowego w związku z konfliktem zbrojnym pisze W. Czaplński, *Odpowiedzialność za naruszenia prawa międzynarodowego w związku z konfliktem zbrojnym*, Warszawa 2009.

⁴³ Zob. E. Socha, *International responsibility of individuals for breaches of humanitarian law*, „Polish Yearbook of International Law” 2002-2003, vol. 26.

⁴⁴ A. Magen, *Hybrid war and...*, s. 62.

współpracy również w sferze politycznej. Jako jeden z aspektów wojny hybrydowej należy wymienić również niejednorodność przynajmniej jednej ze stron⁴⁵, przy czym niejednorodność odnosi się do składu osobowego sił bądź ugrupowania prowadzącego działania zbrojne po jednej ze stron. Obok pojęcia wojny hybrydowej pojawia się również pojęcie „konfliktu asymetrycznego”⁴⁶, który trwa między państwem przestrzegającym prawa konfliktów zbrojnych bądź międzynarodowego prawa humanitarnego oraz ugrupowaniami, które prawie w ogóle nie przestrzegają powyższych praw i nie wykazują woli ich przestrzegania⁴⁷. Pojęcie to w dużym stopniu odzwierciedla sytuację, która ma miejsce na Donbasie, jako że ugrupowania separatystyczne nie przestrzegają nawet zawieranych porozumień, jak chociażby porozumienia zawartego w dniu 12 lutego 2015 r. w Mińsku, mającego na celu doprowadzenie do zawieszenia broni przez obie strony⁴⁸.

W kontekście omawiania działań zbrojnych we wschodniej Ukrainie nie sposób nie wspomnieć o pojęciu agresji. W świetle prawa międzynarodowego za agresję uważa się „użycie siły zbrojnej przeciwko suwerenności, integralności terytorialnej lub niepodległości politycznej innego państwa lub w jakikolwiek inny sposób niezgodny z Kartą Narodów Zjednoczonych”⁴⁹. Jednym z przykładów agresji może być chociażby „napaść lub atak sił zbrojnych jednego państwa na terytorium innego bądź okupacja militarna”⁵⁰. Należy również pamiętać, że wyróżnia się dwa rodzaje agresji: agresję bezpośrednią i pośrednią. Dla przykładu kwestią agresji pośredniej zajął się Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, który w wyroku w sprawie Nikaragui przeciwko Stanom Zjednoczonych uznał, że dostarczanie broni opozycji w innym państwie stanowi atak zbrojny na to państwo⁵¹. Trybunał zwrócił szczególną uwagę na problem „znaczącego zaangażowania” państwa w wysyłanie band nieregularnych

⁴⁵ Joint Special Operations University Report 13-4, Tampa 2013, s. 21-22.

⁴⁶ Ang. *asymmetrical conflict*.

⁴⁷ A. Cohen, *Proportionality in modern asymmetrical wars*, Jerusalem 2010, s. 5.

⁴⁸ Zob. N. Bentzen, E. Anosovs, *Minsk peace agreement: still to be consolidated on the ground*, European Parliamentary Research Service Briefing, PE 548.991, 2015.

⁴⁹ United Nations General Assembly Resolution adopted during twenty-ninth session on 14 December 1974, U.N. Doc. A/RES/29/3314, Annex.

⁵⁰ United Nations General Assembly Resolution adopted during twenty-ninth session on 14 December 1974, U.N. Doc. A/RES/29/3314, Annex.

⁵¹ Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua (*Nicaragua v. United States*), ICJ Reports 1989, s. 119.

sił czy zbrojnych najemników, dokonujących aktów zbrojnych przeciwko drugiemu państwu. Takie zaangażowanie można ostatecznie zakwalifikować jako faktyczny atak zbrojny przez regularne siły zbrojne tego państwa. Z perspektywy odpowiedzialności międzynarodowej to zaangażowanie państwa w wysłanie band nieregularnych sił bądź najemników bezsprzecznie wiąże się z podleganiem tych band lub najemników kierownictwu bądź kontroli tego państwa⁵². Przy czym należy zaznaczyć, że podstawą dla odpowiedzialności państwa sprawującego kontrolę bądź kierującego działaniem tych band nie jest powiązanie prawne obydwu podmiotów lecz faktyczny związek (zależność) pomiędzy nimi, sprowadzająca się do faktu, że bandy lub najemnicy działają zgodnie z instrukcjami tego państwa⁵³. W kontekście podmiotów podlegających kontroli bądź kierownictwu państwa trzeciego należy ponownie przywołać sprawę *Nikaragui*, w której Trybunał wyodrębnił dwa rodzaje ugrupowań: 1) osoby w pełni uzależnione od państwa trzeciego – finansowani, uzbrajani, ogólnie wspierani oraz prowadzący działania zbrojne zgodnie z planami i instrukcjami organów tego państwa; 2) osoby, które mimo opłacania, finansowania, uzbrajania przez państwo trzecie zachowują pewien stopień niezależności względem tego państwa⁵⁴. Niepodlegający dyskusji jest fakt wysyłania przez Federację Rosyjską tzw. zielonych ludzików podczas wydarzeń poprzedzających referendum na Półwyspie Krymskim, którzy nosili umundurowanie pozbawione symboli umożliwiających ich identyfikację, byli uzbrojeni i posługiwali się językiem rosyjskim, o dialekcie nieodpowiadającym temu, którym posługuje się ludność rosyjskojęzyczna na Krymie bądź we wschodnich obwodach Ukrainy. Z kolei zdolność ugrupowań separatystycznych, w szeregi których wchodziły obywatele Federacji Rosyjskiej⁵⁵ oraz regularni żołnierze sił zbrojnych tego państwa, do

⁵² Art. 8 Artykułów o odpowiedzialności państwa za czyn niedozwolony przez prawo międzynarodowe, przyjętych przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 12 grudnia 2001 r., U. N. Doc. A/56/10.

⁵³ E.L. Alvarez Ortega, *The attribution of international responsibility to a State for conduct of private individuals within the territory of another State*, „InDret – Revista para el Analisis del Derecho” 2015, vol. 1, s. 6.

⁵⁴ *Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua* (Nicaragua v. United States), ICJ Reports 1989, s. 119; szerzej na temat testu związanego ze sprawowaniem efektywnej (faktycznej) kontroli, przeprowadzonego przez MTS zob. A. Cassese, *The Nicaragua and Tadic Tests revisited in light of the ICJ judgment on Genocide in Bosnia*, „The European Journal of International Law” 2007, vol. 18, nr 14.

⁵⁵ W lutym 2015 r. na Konferencji poświęconej tematyce bezpieczeństwa w Monachium prezydent Ukrainy – Petro Poroszenko przedłożył w czasie swojego wystąpienia

prowadzenia spójnych operacji zbrojnych i ostrzałów w regionie Donbasu wynika głównie z finansowania oraz wsparcia zbrojnego⁵⁶ i logistycznego ze strony tego państwa. Same ugrupowania separatystyczne nie są w stanie nabyć i obsługiwać wyrzutni rakiet Buk, Grad oraz czołgów, a także umiejętnie prowadzić skoordynowane operacje wojskowe. Dodatkową okolicznością przemawiającą za podleganiem przez ugrupowania separatystyczne kontroli oraz kierownictwu organów Federacji Rosyjskiej jest fakt przechwycenia przez Służbę Bezpieczeństwa Ukrainy rozmów między „separatystami” a pełniącymi odpowiednie funkcje w ramach rosyjskich sił zbrojnych. Można zatem stwierdzić, że działania Federacji Rosyjskiej na terytorium Ukrainy stanowią co najmniej agresję pośrednią, jako że oficjalnie władze rosyjskie nie potwierdzają obecności swoich sił zbrojnych na terytorium Ukrainy. Mając na względzie wydarzenia poprzedzające przeprowadzenie na Półwyspie Krymskim niezgodnego z prawem referendum oraz okoliczności, w jakich rozpoczęły się działania zbrojne we wschodnich obwodach Ukrainy można zaryzykować stwierdzenie, że oba przypadki były bezpośrednim skutkiem aktu agresji⁵⁷ Federacji Rosyjskiej przeciwko Ukrainie. W kontekście stanowiska Ukrainy wobec działań Federacji Rosyjskiej należy przywołać jedną z ważniejszych uchwał – uchwałę przyjętą przez Radę Najwyższą Ukrainy w dniu 27 stycznia 2015 r. o uznaniu Federacji Rosyjskiej za państwo agresora, w której powołując się na obowiązujące umowy międzynarodowe oraz stanowisko członków misji OBWE w regionie Donbasu, Rada Najwyższa wzywa do

---

kilka paszportów obywateli Federacji Rosyjskiej, którzy zostali schwytani podczas czynnego udziału w działaniach zbrojnych w regionie Donbasu, <http://www.hromadske.tv/politics/poroshenko-priviz-do-myunkhena-pasporti-rosiiskikh/> [dostęp: 8.02.2015 r.].

⁵⁶ Służba Bezpieczeństwa Ukrainy niejednokrotnie informowała, że w regionie objętym działaniami zbrojnymi znajdowała i zabezpieczała duże ilości rosyjskiej broni. Jedna z ostatnich informacji znajduje się na stronie: http://ipress.ua/news/sbu_znayshla_shron_z_rosiyskoyu_zbroieyu_u_volnovasi_115088.html [dostęp: 23.03.2015 r.]. W dniu 21 lutego 2015 r. na jednym z głównych placów w Kijowie otworzono wystawę dokumentalną „Dowody agresji sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej na terytorium Ukrainy”, w ramach której przedstawiono uzbrojenie oraz pojazdy wojskowe należące do sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej, które zostały przechwycone w regionie objętym działaniami zbrojnymi we wschodniej Ukrainie, <http://www.president.gov.ua/news/32332.html> [dostęp: 21.02.2015 r.].

⁵⁷ Zgodnie z art. 5 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, sporządzonego w Rzymie dnia 17 lipca 1998 r. (Dz. U. z 2003 r. Nr 78, poz. 708) agresja stanowi jedną ze zbrodni prawa międzynarodowego.

jednoznacznego uznania, że działania Federacji Rosyjskiej na terytorium Ukrainy stanowią zbrodnię agresji⁵⁸.

W konsekwencji zarówno Półwysp Krymski, jak i terytorium podległe ugrupowaniom separatystycznym obecnie pozostaje pod okupacją zbrojną Federacji Rosyjskiej, jako że na obu tych obszarach stacjonują regularni żołnierze zbrojnych sił Federacji Rosyjskiej wraz z ciężkim uzbrojeniem, które jest niezbędne dla utrzymania dalszej kontroli nad wspomnianymi obszarami. Oczywiście jest, że uznanie okoliczności podlegania faktycznej władzy Federacji Rosyjskiej (w odniesieniu do terytorium Krymu) oraz kontroli jej uzbrojonych najemników (w odniesieniu do regionu Donbasu) za „okupację” nie do końca odpowiada chociażby postanowieniom Regulaminu dotyczącego praw i zwyczajów wojny lądowej z 1907 r.⁵⁹ bądź postanowieniom IV Konwencji Genewskiej⁶⁰, zgodnie z którymi terytorium uważa się za okupowane, jeśli podlega faktycznej władzy armii nieprzyjaciela⁶¹. Powodem tego jest fakt, że oficjalnie żadna ze stron nie wypowiedziała wojny, a obydwa państwa nie znajdują się w stanie wojny. Biorąc jednak pod uwagę fakt, że współczesnych okupacji nie uważa się za powstałe w wyniku konfliktu zbrojnego o charakterze międzynarodowym bądź wojny⁶², określenie to najlepiej oddaje istotę obecnego statusu prawnego wspomnianych terytoriów. Mając na uwadze dość bierną reakcję ze strony innych państw na aneksję Krymu⁶³ można postawić pytanie – czy

⁵⁸ Постанова про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором від 27.01.2015, „Відомості Верховної Ради України” 2015, № 10, ст. 596.

⁵⁹ Regulamin dotyczący praw i zwyczajów wojny lądowej, będący załącznikiem do Konwencji dotyczącej praw i zwyczajów wojny lądowej, sporządzonej w Hadze dnia 18 października 1907 r. (Dz. U. z 1927 r. Nr 21, poz. 161) oraz K. Lankosz, *Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych. Wybór dokumentów*, Bielsko-Biała 2007, s. 22-30 [dalej: Regulamin haski].

⁶⁰ Konwencja Genewska o ochronie osób cywilnych podczas wojny, sporządzona w Genewie dnia 12 sierpnia 1949 r., Dz. U. z 1956 r. Nr 38, poz. 171 zał.

⁶¹ Art. 42 Regulaminu haskiego.

⁶² M. Górczyńska, *Okupacje wojenne w prawie międzynarodowym – wybrane zagadnienia*, [w:] T. Jasudowicz (red.), *Międzynarodowe prawo...*, s. 161.

⁶³ Należy pokreślić, że aneksja półwyspu była bezpośrednią konsekwencją użycia siły przez Federację Rosyjską oraz manipulowanie faktami, które w ostateczności doprowadziło do przeprowadzenia referendum. Zob. J. Kranz, *Kilka uwag na tle aneksji Krymu przez Rosję*, „Państwo i Prawo” 2014, z. 8, s. 29.

wraz z rozwojem stosunków międzynarodowych „okupacja” staje się po woli jednym z legalnych sposobów nabycia terytorium? Zastanawiająca jest również kwestia, czy istniejące mechanizmy prawnomiędzynarodowe są wystarczająco skuteczne, aby zapobiec takiej sytuacji.

Zakończenie

Bez wątplenia należy stwierdzić, że w obliczu działań zbrojnych we wschodniej Ukrainie, których istotę najdosadniej oddaje termin „wojny hybrydowej”, poprzedzonej agresją Federacji Rosyjskiej, społeczność międzynarodowa chcąc zachować pewien system wartości i podstawowych zasad prawa międzynarodowego ma obowiązek podjęcia zdecydowanych działań. Brak jednoznacznych i konkretnych działań ze strony przywódców innych państw czy organizacji międzynarodowych może doprowadzić do rozszerzenia się obszaru działań zbrojnych – należy pamiętać, że po dokonaniu aneksji Półwyspu Krymskiego, Federacja Rosyjska będzie próbować powiększyć obszar działań zbrojnych w celu utworzenia drogi lądowej na półwysep. Brak jednoznacznych i konkretnych działań może również doprowadzić do pojawienia się nowych terytoriów, na których Federacja Rosyjska będzie zobowiązana „chronić” prawa ludności rosyjskojęzycznej.

Oczywisty jest fakt, że podjęcie zdecydowanych i jednoznacznych działań jest w większości uzależnione od woli politycznej przywódców państw. Istnieją jednak kwestie, w których ważniejsze od woli politycznej jest zainicjowanie, a kolejno wprowadzenie zmian określonych mechanizmów prawnomiędzynarodowych. Wojna na Ukrainie potwierdziła pewną nieskuteczność Rady Bezpieczeństwa ONZ w przypadku, gdy jej stałym członkiem jest państwo bezpośrednio zaangażowane w sytuację będącą przedmiotem jej posiedzenia. Nie wspominając już o okoliczności, gdy rozwiązanie konfliktu nie leży w interesie tego państwa. Stąd też należy zastanowić się, czy sytuacja ta nie zmniejsza roli Rady Bezpieczeństwa ONZ w reagowaniu na wszelkie przejawy zagrożenia dla pokoju i bezpieczeństwa bądź nawet nie sprowadza jej roli do pewnego deklaratoryjnego potwierdzania istniejącej sytuacji⁶⁴. Przyczyną

⁶⁴ Szerzej na temat efektywności działań podejmowanych przez Radę Bezpieczeństwa ONZ piszą I. Popiuk-Rysińska, J. Zajac, *Operacje pokojowe Narodów Zjednoczonych*, [w:]

tego jest fakt, że w rzeczywistości prawo weta stałego członka – Federacji Rosyjskiej – uniemożliwi podjęcie jakichkolwiek skutecznych działań w celu zakończenia wojny we wschodniej Ukrainie, dopóki utrzymanie takiego stanu rzeczy i dalsza destabilizacja polityczna Ukrainy będzie leżeć w interesie Federacji Rosyjskiej. Jednocześnie należy podkreślić, że „prawo weta” nie jest jedyną alternatywą wobec „głosowania za” przyjęciem odpowiedniego stanowiska. Istnieje możliwość wstrzymania się od głosu przez członków Rady Bezpieczeństwa ONZ, co ostatecznie nie blokuje podjęcia decyzji przez Radę Bezpieczeństwa. W przypadku wstrzymania się od głosu przedstawiciel określonego państwa daje do zrozumienia, że państwo, które reprezentuje nie zgadza się ze stanowiskiem przyjętym przez Radę Bezpieczeństwa, jednakże nie ma zamiaru blokować przyjęcia odpowiednich działań⁶⁵. Stąd też, gdyby zamiarem Federacji Rosyjskiej nie była dalsza eskalacja konfliktu we wschodniej Ukrainie, to jej przedstawiciel w Radzie Bezpieczeństwa co najwyżej wstrzymywałby się od głosu w czasie głosowania nad stanowiskiem wobec tego konfliktu, dając do zrozumienia, że Federacja Rosyjska ma odmienne zdanie. Natomiast ciągłe zgłaszanie prawa weta jest świadomym i celowym uniemożliwianiem Radzie Bezpieczeństwa uchwalenia odpowiednich rezolucji w sprawie konfliktu we wschodniej Ukrainie, które to rezolucje przeczą interesom i zamiarom Federacji Rosyjskiej w tym regionie.

Wojna we wschodniej Ukrainie ukazała również, że mechanizm form nacisków – sankcji oraz ich dobór powinny być adekwatne i proporcjonalne nie tylko do sytuacji, w związku z którą są wprowadzane, ale również do celów, jakie ma się zamiar osiągnąć za ich pośrednictwem. Mimo wprowadzenia względem Federacji Rosyjskiej określonych sankcji ekonomiczno-gospodarczych, działania zbrojne, w tym ostrzały ze strony ugrupowań separatystycznych, wręcz się nasiliły. Z kolei wprowadzenie sankcji osobowych, dotyczących zakazu wjazdu do wybranych państw, nie wydaje się być proporcjonalne wobec faktu, że zostały one nałożone w związku z udziałem określonych osób w procesie decyzyjnym odnośnie do prowadzenia działań zbrojnych na terytorium innego państwa.

J. Symonides (red.), *Organizacja Narodów Zjednoczonych – bilans i perspektywy*, Warszawa 2006, s. 102-126.

⁶⁵ R. Zięba, *System bezpieczeństwa międzynarodowego ONZ – akcje w razie zagrożenia i naruszenia pokoju*, [w:] J. Symonides (red.), *Organizacja...*, s. 79.

Wbrew pozorom sytuacja we wschodniej Ukrainie oraz jej skutki nie są problemem zaledwie tego państwa. Jeżeli zarówno rząd w Kijowie, jak i rządy innych państw nie wyciągną odpowiednich konsekwencji, to sytuacja może się powtórzyć, jednakże już w innym regionie bądź państwie. Organizacje międzynarodowe i przywódcy innych państw muszą podjąć takie działania, które jednoznacznie pokazałyby, że naruszanie systemu wartości i podstawowych zasad prawa międzynarodowego nie będzie akceptowane, a sprowokowanie zagrożenia dla pokoju i bezpieczeństwa spotka się z równie dotkliwą konsekwencją.

Słowa kluczowe: wschodnia Ukraina, ugrupowania separatystyczne, konflikt zbrojny, wojna hybrydowa

Bibliografia

- Alvarez Ortega E.L., *The attribution of international responsibility to a State for conduct of private individuals within the territory of another State*, „InDret – Revista para el Analisis del Derecho” 2015, vol. 1.
- Bagdonas A., *Russia's interests in the Syrian Conflict: power, prestige and profit*, „European Journal of Economic and Political Studies” 2012, vol. 5.
- Bierzanek R., *Prawa człowieka w konfliktach zbrojnych*, Warszawa 1972.
- Blank L., Corn G., *Losing the forest for the trees: Syria, law, and the pragmatics of conflict recognition*, „Vanderbilt Journal of Transnational Law” 2013, vol. 46.
- Cassese A., *The Nicaragua and Tadic Tests Revisited in Light of the ICJ Judgment on Genocide in Bosnia*, „The European Journal of International Law” 2007, vol. 18, nr 14.
- Cianciara A., *Konflikt międzynarodowy – ujęcie teoretyczne*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2010, t. 42, nr 3-4.
- Cohen A., *Proportionality in modern asymmetrical wars*, Jerusalem 2010.
- Czapliński W., *Odpowiedzialność za naruszenia prawa międzynarodowego w związku z konfliktem zbrojnym*, Warszawa 2009.
- Egorov S., *The Kosovo crisis and the law of armed conflicts*, „International Review of the Red Cross” 2000, nr 837.
- Gasser H., *Internationalized non-international armed conflicts: Case studies of Afghanistan, Kampuchea and Lebanon*, „The American University Law Review” 1983, vol. 33.
- Górzyńska M., *Okupacje wojenne w prawie międzynarodowym – wybrane zagadnienia*, [w:] T. Jasudowicz, (red.), *Międzynarodowe prawo humanitarne we współczesnym świecie – osiągnięcia i wyzwania. Materiały Toruńskiej Konferencji Naukowej*, Toruń 2007.

- Jasudowicz T., *Prawa człowieka w niemiędzynarodowym konflikcie zbrojnym*, [w:] T. Jasudowicz (red.), *Międzynarodowe prawo humanitarne we współczesnym świecie – osiągnięcia i wyzwania. Materiały Toruńskiej Konferencji Naukowej*, Toruń 2007.
- Kranz J., *Kilka uwag na tle aneksji Krymu przez Rosję*, „Państwo i Prawo” 2014, z. 8.
- Lankosz K., *Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych – wybór dokumentów*, Bielsko-Biała 2007.
- Lauterpacht H., *Recognition in international law*, Oxford 1947.
- Lord C., *The psychological dimensions in national strategy*, [w:] F. Barnett, C. Lord (red.), *Political warfare and psychological operations – rethinking in US approach*, New York 1989.
- Magen A., *Hybrid war and the „Gulliverization” of Israel*, „Israel Journal of Foreign Affairs” 2011, vol. 5.
- Mrazek J., *Armed conflicts and the use of force*, „Czech Yearbook of International Law” 2010, vol. 1.
- Mrazek J., *The right to use of force in self-defence*, „Czech Yearbook of International Law” 2011, vol. 2.
- Musila G., *Armed non-state entities in international law: status and challenges of accountability*, [w:] W. Okumu, A. Ikelegbe (red.), *Militias, rebels and Islamist militants*, Pretoria 2010.
- Popiuk-Rysińska I., Zając J., *Operacje pokojowe Narodów Zjednoczonych*, [w:] J. Symonides (red.), *Organizacja Narodów Zjednoczonych – bilans i perspektywy*, Warszawa 2006.
- Przyborowska-Klimczak A., *Prawo międzynarodowe publiczne – wybór dokumentów*, Lublin 2006.
- Sandoz Y., Swinarski C., Zimmermann B., *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 of the Geneva Conventions of 12 August 1949*, International Committee of the Red Cross, Geneva 1987.
- Sassoli M., *Transnational armed groups and international humanitarian law*, Cambridge 2006.
- Schindler D., *International humanitarian law and internationalized internal armed conflicts*, „International Review of the Red Cross” 1982, nr 230.
- Socha E., *International responsibility of individuals for breaches of humanitarian law*, „Polish Yearbook of International Law” 2002-2003, vol. 26.
- Szeptycki A., *Półwysep Krymski w stosunkach między Federacją Rosyjską i Ukrainą*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2013, t. 47, nr 1.
- Vite S., *Typology of armed conflicts in international humanitarian law: legal concepts and actual situations*, „International Review of the Red Cross” 2009, nr 873.
- Zajadło-Węglarz P., *Samoobrona*, [w:] A. Przyborowska-Klimczak, D. Pyć (red.), *Leksykon prawa międzynarodowego publicznego – 100 podstawowych pojęć*, Warszawa 2012.
- Zięba R., *System bezpieczeństwa międzynarodowego ONZ – akcje w razie zagrożenia i naruszenia pokoju*, [w:] J. Symonides (red.), *Organizacja Narodów Zjednoczonych – bilans i perspektywy*, Warszawa 2006.

**QUALIFICATION OF THE CONFLICT IN EASTERN UKRAINE
UNDER INTERNATIONAL LAW**

S u m m a r y

The article presents the analysis of the conflict in Eastern Ukraine from the perspective of international law, drawing at the same time attention on the issues related to its definition. The article discusses different types of armed conflicts in the context of armed activities conducted in Eastern Ukraine, as well as new definitions such as hybrid war or asymmetrical war. Analyzing the conflict in Eastern Ukraine enabled to present particular challenges for international community, caused by this conflict.

Key words: Eastern Ukraine, separatists, armed conflict, hybrid war

**КВАЛИФИКАЦИЯ КОНФЛИКТА В ВОСТОЧНОЙ УКРАИНЕ
В СВЕТЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА**

Р е з ю м е

Статья анализирует конфликт в восточной Украине с точки зрения международного права, обращая внимание на проблемные аспекты его определения. В статье рассматриваются различные типы вооруженных конфликтов в контексте военных действий на востоке Украины, а также некоторые новые понятия, такие как гибридная или асимметричная война. Обсуждение конфликта в восточной Украине позволяет представить некоторые вызовы, которые эта ситуация ставит перед международным сообществом.

Ключевые слова: Восточная Украина, сепаратистские группы, вооруженный конфликт, гибридная война